

- Структуры предложений, порядок слов. Части речи: Учеб. пособие для студентов высш. учеб. заведений. – М.: Гуманит. Изд. центр ВЛАДОС, 2001. – 384 с.
2. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С.Ю.Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
  3. Городилова Г.Г. Функциональный подход в методике преподавания русского языка как иностранного // Тезисы докладов научно-практической конференции “Функциональный подход в преподавании неродных языков”. – М., 1993. – С. 3–5.
  4. Караванов А.А. Описание категории вида русского глагола в целях преподавания русского языка как иностранного // Вестник Московского университета. Серия 9. Филология, 1997. – №6. – С. 27–39.
  5. Методика преподавания иностранного языка/ Под. ред. А.А.Леонтьева. – М.: Русский язык, 1988. – С. 35–40.
  6. Пономарев С.Ю. Интерферирующее влияние английского языка при изучении русского языка (фонетико-орфографическая, грамматическая интерференция): Дис. ... канд. филол. наук: СПб., 1992. – 272 с.
  7. Пучко К.М. Фактор рідної мови при вивченні іноземної мови // Проблеми зіставної семантики. – К.: КДЛУ, 1999. – С. 428–432.
  8. Сопоставительная лингвистика и обучении неродному языку /Под ред. В.Н. Ярцева. – М.: Наука, 1987. – 239 с.
  9. Action research for language Teachers. Michael J. Wallace. – Cambridge teacher training and Development. – Cambridge University Press, 2000. – 273 p.
  10. Celce-Murcia, Marianne and Sharon Hilles. Techniques and Resources in Teaching Grammar. – Oxford University Press, 1988. – 256 p.

УДК 378. 14

Н.Є. Огородник

ДО ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОГО ЧИТАННЯ

Актуальність даної статті зумовлена предметом її розгляду. В епоху інформаційного буму формуванню навичок і вмінь іншомовного читання літератури за фахом відведено одну з головних ролей на заняттях з іноземної мови у немовних ВНЗ. Метою статті є характеристика послідовності процесу навчання іншомовного професійно орієнтованого читання з визначенням основних видів завдань репродуктивної та продуктивної спрямованості. Означена проблема неодноразово порушувалась на сторінках провідних вітчизняних науково-методичних видань. До науковців, які досліджують цей напрямок у методиці викладання іноземних мов, належать Г.І. Бородіна, Я.П. Бовчалюк (2000) [1], Ю.А. Гапон (2002) [2], Т.І. Труханова (2002) [5].

Як відомо, читання входить до сфери комунікативної діяльності людини. У сучасному суспільстві читанню належить дуже важлива роль, оскільки саме воно є основним джерелом отримання спеціалістами необхідної інформації. В умовах максимально стиснутого курсу навчання іноземної мови, що складає 120–140 годин (одне заняття на тиждень), цілеспрямоване навчання читання забезпечує можливість набуття студентами за порівняно короткий період часу достатнього рівня комунікативної компетенції для подальшої професійної та наукової діяльності. Між тим, на думку методистів, безперечно було б краще разом із загальним курсом іноземної мови передбачати і професійно спрямований спецкурс, що практикується в окремих закладах країни [4, 24].

Цілі навчання читання іноземною мовою є різними на різних етапах і визначаються як досягнення того чи іншого рівня комунікативної компетенції. Так, перший етап (I семестр) є перехідним між шкільним і вузівським курсами навчання. Зважаючи на те, що переважна

більшість студентів-першокурсників не володіють уміннями професійно орієнтованого читання навіть рідною мовою (їдеться, насамперед, про уміння відокремлювати головне від другорядного, узагальнювати факти, давати їм оцінку тощо), а також мають досить низький рівень знань з іноземної мови, навчання читання на цьому етапі має на меті розвиток та активізацію умінь в роботі з адаптованими текстами [1, 38].

Головне завдання другого етапу (II – III семестр) передбачає передусім розвиток у студентів умінь пошуку та осмислення інформації під час роботи з оригінальною фаховою літературою.

Третій етап (IV семестр) – етап, так званого, зрілого читання – ставить за мету розвиток та вдосконалення вміння здійснювати творчий пошук та обробку інформації, отриманої при роботі з оригінальною літературою з фаху.

Зупинимось дещо детальніше на характеристичі змісту кожного етапу.

Студент може успішно виконувати комунікативне завдання читання тільки у тому разі, якщо мовні труднощі не перешкоджають процесові отримання інформації. Тому формування відповідних мовленнєвих умінь є необхідною складовою процесу навчання читання. Закріпленню лінгвістичних знань сприяють вправи лінгвістичного характеру. Під час вправляння необхідно пам'ятати, що зловживання великою кількістю однотипних (рецептивних або репродуктивних) вправ притуплює зацікавленість студентів. Якщо віддавати перевагу вправам творчого характеру, тобто тим, що вимагають інтенсивного мислення, мобілізують увагу, спонукають до самостійних висновків, то можна скоріше сподіватися на свідоме засвоєння та застосування набутих лінгвістичних знань. Прикладами проблемних вправ для формування лінгвістичної компетенції можуть бути такі:

– Порівняйте пари речень. У чому їх відмінність і чим вона зумовлена?

– У чому полягає схожість поданих речень? Перекладіть їх з урахуванням граматичного оформлення.

– У якому з наведених речень дієслова *to be, to have* потрібно перекладати, а в якому – ні? Обґрунтуйте свою відповідь.

Перспективним, з точки зору методики навчання, вважається використання вправ-тестів [5, 22], які дозволяють, по-перше, диференціювати схожий за зовнішніми прикметами мовний матеріал; по-друге, багато разів повторювати пред'явлення матеріалу; і по-третє, активізувати раніше засвоєний матеріал.

Для підвищення ефективності та якості читання англійською мовою текстів зі спеціальності основною метою другого етапу є паралельний розвиток вивчаючого та ознайомлювального видів читання. Тож, за цей період студентам необхідно навчитися: 1) визначати вид читання залежно від завдання та на основі знань про їх характерні особливості; 2) скласти план до тексту та швидко знаходити потрібну інформацію [5, 21].

Професійна спрямованість у навчанні різних видів читання повинна відображатися як у тематиці текстів, так і в характері текстових вправ. Значна частина текстових вправ може мати проблемний характер. Зацікавленість у їх виконанні залежить від новизни, а також характеру самого формулювання завдань. Вони можуть містити в собі запитання, на які в тексті немає готової відповіді і, щоб знайти її, необхідно докласти певних розумових зусиль. Як проблемні можна рекомендувати такі завдання (на прикладі юридичних текстів):

– Визначте ту частину текстів, в якій наявна нова для вас інформація. – Наскільки вона є цікавою для вас?

– Чи дає прочитаний текст можливість визначити послідовність дій патрульного офіцера з отримання інформації про скоєний злочин?

– Наскільки корисною є інформація тексту для практичної діяльності слідчого?

– Чи достатньо повну характеристику... містить текст?

Відносно дидактично ефективної послідовності навчання різних видів читання в сучасній методиці існує думка про дотримання на будь-якому етапі навчального процесу такої моделі [3, 204]:

I. Мотивація читання. Перед самостійним опрацюванням нового тексту необхідно активізувати увагу студентів шляхом зацікавлення їх в отриманні професійно значущої, корисної інформації.

II. Передтекстова підготовча робота, що є спрямованою на зняття певних мовних та смислових труднощів тексту за допомогою спеціальних передтекстових вправ.

Інакше кажучи, передтекстові завдання мають на меті моделювання фонових знань, необхідних для сприйняття конкретного тексту, оволодіння засобами здогадки про значення невідомих слів та прогнозування на мовному рівні, а також формування навичок і вмінь, пов'язаних з вилученням фактичної інформації з тексту. Зазвичай передтекстова робота будується на елементах тексту. У запропонованих вправах використовуються окремі слова, словосполучення, речення, абзаци. Виконання цих вправ спрямоване як на забезпечення оволодіння мовним матеріалом на рівні, достатньому для впізнавання мовних одиниць у процесі читання текстів з даної тематики, так і на розвиток навичок читання.

III. Текстовий етап, який передбачає читання тексту про себе з метою отримання певної інформації відповідно до настанови читання. Таким чином, на текстовому рівні студентам пропонується завдання, яке містить вказівку на вид читання.

Наприклад: 1) Прочитайте текст, визначте його основну думку, з поданих трьох варіантів назви тексту оберіть ту, яка найкращим чином відображає суть прочитаного (ознайомлювальне читання); 2) Прочитайте уважно текст, визначте, які з поданих тверджень є вірними, а які ні (вивчаюче читання).

IV. Післятекстовий етап, що ставить за мету контроль розуміння прочитаного на основі післятекстових вправ. Головним об'єктом та метою таких завдань є контроль уміння інтерпретувати отриману інформацію та використовувати її у майбутній професійній діяльності.

Методично обґрунтована і практично доцільна система вправ у значній мірі обумовлює ефективність процесу навчання читання та його кінцевий результат. Черговість завдань у системі вправ на розвиток умінь професійно орієнтованого читання повинна забезпечувати формування відповідних мовленнєво-розумових умінь за принципом зростаючих труднощів [1, 38].

Враховуючи наявність передтекстового та післятекстового етапів у навчанні читання та зважаючи на різний характер навичок і вмінь, що формуються під час них, обґрунтованим буде, на думку методистів, розрізнення репродуктивних і продуктивних (творчих) умінь читання. Перші полягають у спроможності до цілеспрямованого і згорнутого виконання операцій виділення, співвіднесення й узагальнення текстової інформації. Останні ґрунтуються на сформованих репродуктивних умінях і потребують самостійного, творчого мислення студентів. Самостійність і творчий характер роботи з текстом полягає в тому, що студентам необхідно вміти в результаті переробки змістової інформації самостійно вивести нове експліцитно не виражене в тексті знання [2, 27].

Зміст мовленнєвих умінь, визнаних у методиці необхідними та достатніми для успішного іншомовного читання фахової літератури визначає комплекс вправ у зрілому професійно орієнтованому читанні іноземною мовою, який має бути спрямований на формування вмінь найвищого рівня: – виділяти з тексту потрібну інформацію, – узагальнювати інформацію тексту, – співвідносити окремі смислові частини тексту, – робити висновки на підставі отриманої інформації, – оцінювати та інтерпретувати зміст прочитаного.

Рекомендується використовувати завдання, які відображають реальні ситуації професійного читання фахівця, розвивають уміння перетворювати інформацію залежно від поставлених задач, використовувати набуті знання в новій ситуації. З огляду на достатню складність завдань допускаються відповіді і рідною мовою [1, 39]:

– На вашу думку, чи можливо виправдати підозрюваного за викладеними у тексті обставинами? Як це можна зробити.

– Наскільки типовою є описана у тексті дорожньо-транспортна подія? Доведіть правильність своєї відповіді, використовуючи дані з тексту.

– Як ви вважаєте, яким буде вирок судді за скоєний злочин. Аргументуйте свою відповідь.

На основі проведеного аналізу зробимо висновок щодо дидактичного призначення поетапної організації навчального процесу, а також самостійної роботи студентів з оволодіння іншомовним читанням, суть якого полягає у сприянні переходу від автоматизованого виконання мовних дій на рівні речень до складної мовленнєворозумової діяльності, пов'язаної із читанням спеціальної літератури іноземною мовою.

Перспективами подальшого дослідження є вивчення індивідуально-типологічних особливостей оволодіння навичками і вміннями іншомовного читання, визначення способів їх врахування у процесі навчання, розробка рекомендацій щодо формування навчальної компетенції з читання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бородіна Г.І., Бовчалюк Я.П. Система і характер вправ професійно орієнтованого підручника для інтенсивного навчання читання. – Іноземні мови. – 2000. – № 3. – С. 37–39.
2. Гапон Ю.А. Система умовно-мовленнєвих вправ для навчання аспірантів читання науково-технічної літератури англійською мовою. – Іноземні мови. – 2002. – № 1. – С. 26–28.
3. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник. – К.: Ленвіт, 1999. – 320 с.
4. Морська Л.І. Сучасні тенденції у викладанні іноземних мов для спеціальних цілей. – Іноземні мови. – 2002. – № 2. – С. 23–24.
5. Труханова Т.І. Формування навчальної компетенції студентів немовних вищих закладів освіти. – Іноземні мови. – 2002. – № 3. – С. 21–24.

УДК 371. 11

Л.А. Пермінова

КОНЦЕПТУАЛЬНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНИХ УМІНЬ КЕРІВНИКА ШКОЛИ У СИСТЕМІ КУРСОВОГО НАВЧАННЯ

Входження України у систему світового співтовариства пов'язане з формуванням іншого освітнього мислення, характерною особливістю якого є поворот до людини, звернення до її духовності, розвиток творчих здібностей. У концептуальних документах розвитку національної освіти України знайшли відображення насамперед чітко визначені мета і завдання: “формування освіченої, творчої особистості, становлення її фізичного і морального здоров'я, забезпечення пріоритетності розвитку людини, відтворення й трансляція культури і духовності в усій різноманітності розвитку людини вітчизняних та світових зразків” [9, 6].

Зміни освітньої політики передбачають перебудову ідеологічної і філософської її парадигми (від тоталітарної до демократичної); педагогічної парадигми (від безособистісної до особистісно-орієнтованої, від унітарної до плюралістичної, від адаптивної до такої, яка розвивається) [14].

Для України специфіка ситуації визначається необхідністю відкриття перспектив особистого шляху до загальної для людства мети, злагоди, співробітництва, толерантності–якісно іншим відношенням “нерепресивного соціуму” [17, 176]. Цей шлях має відповідати українським духовним пріоритетам, господарським ресурсам, культурним традиціям, людським потребам.

Можливості постійно покращувати професійний і культурний потенціал населення залежить від основних соціально-економічних реформ. Тому одним із напрямків стратегії оновлення суспільства, подальшого розвитку духовного життя народу є створення гнучкої